

**PAREMIK JANRLAR VA ULARNI TARBIVAVIY JARAYONLARDA
QO‘LLASH**

Osiyo xalqaro universiteti o‘qituvchisi
Abdurashidova Gavhar Abdurazzoq qizi
5-FT(o‘z)-24 guruhi talabasi
Murodova Zarina

Annotatsiya: Ushbu maqolada paremik janrlar va ularni tarbiyaviy jarayonlarda qo‘llash layoqati haqida ma‘lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar: Paremik janrlar, maqollar, matallar, hikmatli so‘zlar, o‘zbek xalq og‘zaki ijodi, estetik tarbiya, mehnat tarbiyasi, aforizmlar

O‘zbek xalq og‘zaki ijodi – milliy madaniyatning beqiyos boyliklaridan biri sanaladi. Bu xazina asrlar davomida shakllanib, xalqning turmush tarzi, urf-odatlar, e‘tiqodi, axloqiy qarashlari va tarbiyaviy mezonlarini o‘zida mujassam etgan. Xalq og‘zaki ijodining eng qadimiy va keng tarqalgan turlaridan biri – paremiyalardir. Paremiyalar deganda maqollar, matallar, topishmoqlar, hikmatli so‘zlar, laqmlar kabi qisqa, lekin chuqur ma‘noga ega bo‘lgan janrlar tushuniladi. Ular asosan axloqiy, ijtimoiy va estetik g‘oyalarni ifodalashda, shuningdek, yosh avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Paremik janrlar o‘z ichiga turli shakldagi kichik janrlarni oladi. Ularning har biri o‘ziga xos tuzilish va ma‘no yukiga ega. Quyida asosiy paremik janrlar haqida qisqacha ma‘lumot keltiramiz:

Maqollar. Maqollar xalq donishmandligining yorqin namunasidir. Ular qisqa, lekin chuqur fikrni ifodalaydi, ko‘p hollarda umumiy hayotiy tajriba, qadriyatlar va axloqiy mezonlar asosida shakllanadi. Masalan: “*Yaxshilik qil, dengizga ot – baliq bilmasa, Xudo bilar.*”

Matallar. Matallar – xalq tilida kinoyaviy yoki hajviy ohangda aytiladigan, odatda saboqli va ibratli voqeani ifodalovchi nasriy yoki she‘riy shakldagi hikoyachalardir. Ular bolalar tarbiyasida, axloqiy fazilatlarni singdirishda muhim vosita hisoblanadi.

Hikmatli so‘zlar. Bu janrga buyuk allomalar, donishmandlar, davlat arboblari yoki shoirlar tomonidan aytilgan chuqur ma‘no va hayotiy tajribaga asoslangan so‘zlar kiradi. Masalan, Alisher Navoiy, Amir Temur, Jaloliddin Rumiy kabi shaxslarning hikmatlari.

Topishmoqlar. Topishmoqlar o‘yin shaklida bo‘lib, bolalarda tafakkur, fikrlash, kuzatuvchanlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. Tarbiyaviy jarayonlarda bolalarni faol ishtirokga jalb etish va bilim doirasini kengaytirishda muhim ahamiyatga ega.

Xalq og‘zaki ijodidagi paremiyalar yosh avlodni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashda, ularga ijtimoiy hayotga moslashish, axloqiy mezonlarga rioya qilish, ezgulik, mehnat, halollik, sabr-toqat kabi fazilatlarni singdirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi.

10-Aprel, 2025-yil

Maqol va matallar orqali yaxshi bilan yomonning farqi, halollik, mehnatsevarlik, kamtarlik kabi fazilatlar targ‘ib qilinadi. Masalan: *“Yolg‘onning oti yursa ham, oxiri to‘xtar.”* Bu maqol orqali bolaga rostgo‘ylik fazilati singdiriladi.

Ko‘plab maqollarda mehnatning qadri, uni qadrlash, halol mehnat bilan yashash haqida g‘oyalar ilgari suriladi: *“Mehnat qilgan – to‘yar, dangasa – xo‘rlanar.”* Tarbiyaviy jarayonlarda bu kabi maqollar yordamida bolalarda mehnatga ijobiy munosabat shakllantiriladi.

Paremiyalarda vatan tuyg‘usi, xalqparvarlik, milliy birlik, urf-odatlariga hurmat kabi qadriyatlar ko‘p uchraydi. Bu orqali yoshlar ongiga o‘zligiga hurmat, milliy qadriyatlarga sadoqat tushunchalari singdiriladi. *“El bilan yashagan el bo‘lar, yov bilan yashagan kul bo‘lar.”*

Topishmoq va hikmatli so‘zlar orqali o‘quvchilarning estetik didi, til boyligi, obrazli fikrlash ko‘nikmalari rivojlanadi. Ayniqsa, bolalar adabiyotida bu janrlar muhim o‘rin egallaydi.

Tarbiya jarayonida paremiyalarni qo‘llash usullari

Pedagogik faoliyatda paremiyalarni qo‘llash o‘qituvchidan mahorat va nozik did talab qiladi. Ularni quyidagi yo‘llar orqali qo‘llash mumkin:

- Dars jarayonida mavzuga mos maqollar bilan boshlab yoki yakunlab borish.
- Tarbiya soatlarida matallar asosida bahs-munozaralar tashkil etish.
- Yoshga mos topishmoqlar orqali ijodiy o‘yinlar tashkil etish.
- Mashg‘ulotlarda hikmatli so‘zlarni tahlil qilish orqali mustaqil fikrlashni rivojlantirish.

- Ota-onalar bilan ishlashda ham paremiyalar orqali tarbiyaviy ta’sir ko‘rsatish.

Xalq og‘zaki ijodining ajralmas qismi bo‘lgan paremik janrlar nafaqat xalq donishmandligining ifodasi, balki bugungi tarbiya tizimi uchun ham beqiyos manba hisoblanadi. Ularni maqsadga muvofiq, zamonaviy tarbiya talablari bilan uyg‘unlashtirib qo‘llash – yosh avlodda ma’naviy yetuklik, milliy g‘urur, axloqiy yetuklik kabi fazilatlarni shakllantirishda samarali yo‘l hisoblanadi. Demak, har bir tarbiyachi, pedagog yoki ota-ona bu bebaho xazinaning tarbiyaviy imkoniyatlaridan oqilona foydalanishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. G‘afurov, N. (2005). *O‘zbek xalq og‘zaki ijodi*. Toshkent: O‘qituvchi.
2. Rahmonov, B. (2018). *Pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar*. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Saidov, A. (2002). *Bolalar tarbiyasida xalq ijodi vositalarining roli*. Toshkent: O‘zbekiston pedagogika akademiyasi.
4. Abdurashidova, G. (2024). O‘QUVCHILARDA DESTRUKTIV XULQ KO‘RINISHLARINING PAYDO BO‘LISHI VA UNING OLDINI OLIISH CHORALARI. *Medicine, pedagogy and technology: theory and practice*, 2(9), 651-659.

10-Aprel, 2025-yil

5. Abdurashidova, G. (2024, May). O ‘smirlarda destruktiv xulq ko ‘rishlari shakllanishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. In *CONFERENCE ON THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN THE MODERN WORLD* (Vol. 1, No. 4, pp. 5-7).

6. Gavhar, A. (2025). IJTIMOIIY TA’SIR VA MANIPULYATSIYA: PSIXOLOGIK VA IJTIMOIIY TAHLIL. *The latest news and research in education*, 2(1), 21-27.

7. Gavhar, A. (2025). LIDERLIK VA UNING TURLARI: IJTIMOIIY PSIXOLOGIYADA MUHIM TUSHUNCHA. *The latest news and research in education*, 2(1), 14-20.

8. Gavhar, A. (2025). ALTRUIZM VA YORDAM KO’RSATISH: IJTIMOIIY PSIXOLOGIYANING MUHIM TUSHUNCHALARI. *The latest news and research in education*, 2(1), 1-7.

9. Gavhar, A. (2025). KONFORMIZM VA IJTIMOIIY BOSIM: IJTIMOIIY PSIXOLOGIYANING MARKAZIIY TUSHUNCHALARI. *The latest news and research in education*, 2(1), 56-62.

10. Gavhar, A. (2025). O’ZARO TA’SIR VA GURUH DINAMIKASI: JAMIYATDAGI PSIXOLOGIK JARAYONLAR. *The latest news and research in education*, 2(1), 42-48.

11. Gavhar, A. (2025). YOSH DAVRIDA QAROR QABUL QILISH VA MAS’ULIYAT. *The latest news and research in education*, 2(1), 35-41.

12. Gavhar, A. (2025). GURUHNING SHAXSGA TA’SIRI: IJTIMOIIY PSIXOLOGIYA ASOSLARI. *The latest news and research in education*, 2(1), 8-13.

13. Gavhar, A. (2025). STEREOTIPLAR VA DISKRIMINATSIYA: IJTIMOIIY PSIXOLOGIK TUSHUNCHALAR. *The latest news and research in education*, 2(1), 49-55.

14. Gavhar, A. (2025). GURUHLARARO ZIDDIYATLAR VA KONFLIKTLAR: IJTIMOIIY PSIXOLOGIYANING MUAMMOLARI. *The latest news and research in education*, 2(1), 63-69.

15. Gavhar, A. (2025). BOLALIKDAGI RIVOJLANISHNING ASOSIIY BOSQICHLARI. *The latest news and research in education*, 2(1), 28-34.